

УДК 378.635.174(477)(043.5)

М. В. ЗАКАБЛУК

аспірант

Харківський національний університет внутрішніх справ

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ

У статті розкрито роль і значення психолого-педагогічної підготовки дільничних офіцерів поліції. Виділено конкретні вимоги до спеціальної та психологічної підготовки дільничного офіцера поліції; описано найбільш ефективні психологічні заняття з розвитку професійно значущих якостей дільничного офіцера поліції; розглянуто зміст психологічної та педагогічної підготовки в діяльності дільничного офіцера поліції.

Ключові слова: дільничний офіцер поліції, професійно значущі якості, психологічна підготовка, педагогічна підготовка.

Значна роль знань із психології та педагогіки в діяльності поліції як правоохоронного органу зумовлена тим, що право не є єдиним регулятором суспільного життя. Одним із завдань дільничного офіцера поліції є оцінювання психолого-педагогічних чинників протиправної поведінки громадян. Для вирішення цього завдання особливу увагу необхідно звертати на соціально-психологічні явища, які відбуваються на тлі оперативної обстановки, а також на ті моменти, які можуть негативно впливати на неї. Соціально-психологічними явищами, які можуть впливати на оперативну обстановку, можуть бути спосіб життя певної групи людей, професійна зайнятість, загальний рівень освіти та культури населення. За певних умов ці соціально-психологічні явища можуть стати потенційною причиною погіршення оперативної обстановки на адміністративній дільниці.

Багато провідних учених досліджували психолого-педагогічну підготовку дільничних офіцерів поліції, а саме: В. Г. Андросюк, О. М. Бандурка, Л. І. Казміренко, Г. О. Юхновець та ін. Проте в контексті реформування підрозділів Міністерства внутрішніх справ, зокрема створення Національної поліції, ця тема є актуальною.

Метою статті є визначення ролі психолого-педагогічної підготовки в діяльності дільничних офіцерів поліції; обґрунтування значення такої підготовки та впливу виховного процесу на професійно значущі якості дільничних.

Дільничний офіцер поліції – це посадова особа органів Національної поліції, на яку покладено виконання завдань служби дільничних офіцерів поліції та яку наділено повноваженнями згідно з законодавством. Професійну діяльність дільничних офіцерів поліції можна розглядати як сукупність здійснюваних ними функцій і видів робіт, спрямованих на боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями, забезпечення правопорядку на адміністративній дільниці за допомогою певних методів і засобів. Для повного та всебічного виконання професійних обов'язків дільничному офіцеру по-

ліції необхідно мати досить високий рівень психологічної та педагогічної підготовки. Діяльність дільничних офіцерів поліції полягає в профілактичній роботі з особами, які порушують публічний порядок і вчиняють адміністративні злочини, у проведенні бесід з різними верствами населення, роботі з населенням і громадськими формуваннями на адміністративній дільниці щодо охорони громадського порядку й громадської безпеки, формуванні в населення позитивного ставлення до правоохоронців, наданні правової допомоги громадянам з питань забезпечення й охорони їх прав та обов'язків [1].

Доцільно почати саме з педагогічної підготовки майбутніх дільничних офіцерів поліції, оскільки ця діяльність передбачає виховний вплив на дільничних офіцерів, який має важливе значення в професійній діяльності правоохоронців. Особи, які закінчили вищий навчальний заклад системи МВС, отримують юридичну освіту, змістом якої є такі правові знання:

- права та обов'язки дільничних офіцерів;
- правильність складання процесуальних документів;
- організація та функціонування різних підрозділів, що існують у відділах поліції;
- правове застосування вогнепальної зброї, фізичної сили, а також психологічних прийомів для виявлення й розкриття злочинів;
- вільне володіння нормативною базою, якою керуються дільничні офіцери поліції;
- організаційно-тактичні підстави охорони публічного порядку та безпеки;
- методи й форми виявлення осіб, що вчиняють адміністративні правопорушення або схильні до вчинення антигромадських дій;
- загальна характеристика професійно-психологічної підготовки до безпечної поведінки в екстремальних ситуаціях.

Для ефективної професійної діяльності дільничному офіцеру поліції необхідні такі психолого-педагогічні знання:

- здатність до самостійного визначення завдань і знаходження способів їх вирішення;
- уміння змінювати власну діяльність і змінювати прийняті рішення згідно з новою інформацією, здатність відходити від шаблонних рішень;
- уміння оцінювати широке коло питань і фактів із використанням великої кількості знань із минулого досвіду. Здатність до одночасного знаходження декількох варіантів рішення;
- співвідношення задумів рішень з об'єктивними умовами завдання, обґрунтованість, аргументованість задумів, які виділяють як переважні;
- уміння знайти в умовах завдання найважливіше, розпізнати й відокремити головні зв'язки й закономірності від другорядних;
- уміння вирішувати завдання в короткий термін, швидко орієнтуватися в умовах завдання;

– уміння розуміти рушійні мотиви поведінки людей, здатність розуміти й випереджати їх вчинки.

Результатом педагогічної підготовки дільничних офіцерів поліції є формування професійної майстерності, психологічною основою якої є особистісні, ділові та вольові якості дільничного.

Особистісні якості дільничного офіцера поліції відіграють значну роль у професійній діяльності. Серед них можна виділити такі: гуманістична спрямованість особистості, особиста й соціальна відповідальність, прагнення до справедливості, почуття власної гідності та повага до гідності іншої людини, терпимість, ввічливість, порядність, емпатичність, готовність зрозуміти інших і прийти на допомогу, емоційна стійкість, адекватна самооцінка, соціальна адаптованість.

Особистісні якості, як правило, поділяють на кілька груп. Одні з них відображають психічні процеси (сприйняття, пам'ять, увага, уява, мислення), психічні стани (втома, апатія, стрес, тривожність, депресія), емоційні та вольові прояви (стриманість, індиферентність, наполегливість, послідовність, імпульсивність) тощо [2]. Сприйняття, увага, пам'ять, мислення є ключовими психологічними якостями при виконанні будь-якої діяльності. Психічні стани (наприклад, втома та депресія), на перший погляд, мають другорядну роль. Якщо хтось із офіцерів не відповідає психологічним вимогам, що пред'являє професія, то негативні наслідки такої невідповідності можуть проявитися не так швидко, але за несприятливих умов вони практично неминучі. Тому психолого-педагогічна підготовка, відповідні знання, вміння та навички дають змогу дільничному краще орієнтуватися в роботі, бути готовим до екстремальних ситуацій, знаходити спільну мову з різними верствами населення, і головне – ефективно виконувати свої обов'язки.

Для ефективної й цілеспрямованої професійної діяльності дільничному офіцеру поліції необхідно володіти всім комплексом методів психолого-педагогічного впливу на особистість. Засвоїти ці методи можна за умови організації спеціальних занять з психологічної та педагогічної підготовки з дільничними. Під час таких занять у дільничних формуються навички поведінки в різних психологічно напружених ситуаціях професійної діяльності. Видами такої психологічної підготовки є проведення тренінгів, тестів, бесід і рольових ігор з дільничними офіцерами поліції за місцем служби в межах професійної підготовки.

Психолого-педагогічна підготовка дільничного офіцера поліції здійснюється через психологічне забезпечення їх професійної діяльності. Психологічне забезпечення спрямоване на розкриття та розвиток здібностей офіцера, зростання його професіоналізму, працездатності, збереження здоров'я й життя працівників Національної поліції при виконанні ними службово-оперативних завдань [3]. Психологічне забезпечення має такі напрями: 1) професійний психологічний відбір; 2) психологічне супроводження

проходження служби; 3) професійно-психологічна підготовка; 4) психологічна підтримка оперативно-службових завдань.

Професійно-психологічна підготовка – це цілеспрямований процес формування та розвитку особистісних якостей і властивостей працівника, які відповідають вимогам оперативно-службової діяльності.

Завданнями психологічної підготовки є:

- формування впевненості в собі, психологічної готовності до успішного подолання труднощів оперативно-службової діяльності;
- набуття знань про екстремальні ситуації та їх можливі варіанти, їх сутність і способи реагування на них;
- формування психологічної стійкості щодо впливу характерних для оперативно-службової діяльності психотравмуючих чинників;
- відпрацювання вмінь і навичок виконання професійних дій у будь-яких несприятливих умовах та навичок управління своїм емоційним станом;
- виховання волевих якостей (цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, сміливість, витривалість тощо);
- розвиток якостей “психологічної надійності” (витривалості щодо небезпеки й ризику, перенапруження, невдач і труднощів);
- накопичення досвіду швидкого переходу від очікування до максимально інтенсивних дій;
- розвиток професійно-психологічної орієнтованості особистості;
- формування й розвиток професійно значущих якостей особистості (професійної спостережливості, професійної пам’яті тощо) [4].

Вся робота з психологічної підготовки повинна в результаті сформувати психологічну готовність дільничного офіцера поліції до виконання службових завдань.

Професійно-психологічна готовність працівника – це сукупність якостей і властивостей особистості, що зумовлює стан змобілізованості психіки, налаштованість на більш доцільні, активні та рішучі дії у складних чи небезпечних для життя та здоров’я умовах професійної діяльності. Її структура представлена такими компонентами:

- 1) мобілізаційний компонент (установка не тільки на найбільш доцільні, активні та рішучі дії, а й на власну безпеку);
- 2) орієнтаційний компонент (знання про умови й особливості діяльності, способи можливих дій при різних варіантах розвитку події, необхідні для цього властивості та якості особистості);
- 3) операційний компонент (навички й уміння реалізації професійних дій);
- 4) волевий компонент (самоконтроль, самомобілізація та керування своїми діями, саморегуляція);

5) оціночний компонент (об'єктивна оцінка ступеня небезпеки ситуації та своєї підготовленості до її вирішення, прогнозування можливих результатів, внесення відповідних коректив).

Наприклад, об'єктом профілактичної діяльності дільничного офіцера поліції дуже часто є правопорушники, тому дільничний офіцер поліції повинен уміти виявляти антигромадські погляди, переконання, негативні стереотипи в мисленні, які сприяють асоціальним установкам, і на цій підставі обирати найбільш дієві та ефективні форми й методи впливу на таких осіб. Співробітникам, які не володіють необхідними знаннями з психології людини та не враховують психологічний чинник у своїй роботі, як правило, складно ефективно виконувати професійні завдання. Отже, психолого-педагогічна підготовка відіграє значну роль у формуванні готовності дільничних офіцерів поліції до професійної діяльності.

Не менш важливим у психолого-педагогічній підготовці дільничних офіцерів поліції є формування їх професійно значущих якостей. Будь-яка професійна діяльність висуває певні вимоги до людини й накладає своєрідний відбиток на її особистість і весь спосіб життя. Для того, щоб визначити, які особистісні якості, що зумовлюють ефективність професійної діяльності, мають бути сформовані в дільничного офіцера поліції, необхідно піддати психологічному аналізу цю діяльність, виявити її особливості, розкрити її структуру.

Діяльність працівників органів Національної поліції належить до професій типу “людина-людина”, важливим аспектом яких об'єктивно є психологічна реальність. Поліцейський не тільки повинен бути правим (діяти згідно із законом) – він має прагнути усвідомлення громадянами необхідності дотримання вимог і норм права. Неможливо ефективно вирішувати оперативно-службові завдання, обмежуючись їх суто правовою стороною, – ігнорування психологічного аспекту або його некомпетентне врахування знижують ефективність дій працівника поліції.

Професійна діяльність дільничних офіцерів поліції складається з таких основних елементів: 1) пізнавальна діяльність; 2) конструктивна; 3) організаторська; 4) комунікативна. Аналіз і узагальнення основних психологічних особливостей та структурних елементів професійної діяльності дільничного офіцера поліції свідчить про її різнобічність, що вимагає сформованості професійно важливих якостей особистості.

Насамперед до них зараховують:

- професійно-психологічну орієнтованість особистості;
- психологічну стійкість;
- розвинені волевові якості: вміння володіти собою в складних ситуаціях, сміливість, мужність, розумну схильність до ризику;
- добре розвинені комунікативні якості: вміння швидко встановлювати контакт із різними категоріями людей, встановлювати та підтримувати довірчі відносини;

- здатність чинити психологічний вплив на людей при вирішенні різного роду оперативно-службових завдань;
- рольові вміння, здатність до перевтілення;
- розвинені професійно значущі пізнавальні якості: професійну спостережливість і уважність, професійно розвинену пам'ять, творчу уяву;
- професійно розвинене мислення, схильність до напруженої розумової роботи, кмітливості, розвинену інтуїцію;
- швидкість реакції, вміння орієнтуватися в складних обставинах.

Професійна спостережливість виявляється:

- у розумінні суті явищ, речей, що спостерігаються;
- у відшуванні та фіксуванні ознак поведінки, речей, документів, змісту бесід тощо, що свідчать про можливість готування або скоєння злочину.

Розвинена пам'ять дільничного інспектора передбачає:

- уміння швидко, точно й у достатньому обсязі фіксувати необхідну інформацію;
- запам'ятовування оперативної обстановки в регіоні, на адміністративній дільниці, зокрема й ті реальні сили та засоби, що можуть бути використані для боротьби зі злочинністю, зберігання цієї інформації в оперативній пам'яті і в належний момент – у її відтворенні;
- уміння відтворити не тільки окремий злочин, а й інформацію про багато інших злочинів (типових і унікальних), осіб і обставин;
- зберігання в довготривалій пам'яті автобіографічних даних осіб, що проживають на адміністративній дільниці та становлять інтерес для профілактичної роботи;
- запам'ятовування зорової, словесної інформації, розпізнавальних рис людини [5].

Зазначені якості не притаманні людині від народження. Їх формування та розвиток – тривалий процес, але це є необхідною умовою професійного становлення дільничного офіцера поліції. Відсутність або недостатній розвиток цих якостей особистості співробітника перешкоджають ефективному виконанню ним професійних обов'язків, можуть призводити до помилок у його діяльності, породжувати процеси професійної дезадаптації та професійної деформації особистості.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що професійно-психологічна підготовка дільничних офіцерів поліції має важливе значення саме для формування в них професійно важливих якостей.

Уміння розібратися в усій гамі психологічних відтінків і залежностей своєї роботи характеризують рівень професійної майстерності співробітника органів Національної поліції. Проте психологічна підготовка працівників поліції, зокрема дільничних офіцерів, до професійної діяльності не стала поширеним явищем. Недостатня професійно-психологічна підготовка дільничних офіцерів поліції є “слабким місцем” у підготовці поліцейсь-

ких. У ситуаціях професійної діяльності, коли в дільничного офіцера поліції не вистачає психолого-педагогічних знань, має місце відсутність практичних умінь регулювання людських вчинків і відносин, він потрапляє в ситуацію, що підштовхує його до використання силових методів впливу: агресії, тиску, насильства, погроз та інших незаконних заходів. Неналежна професійно-психологічна підготовленість – одна з важливих причин непрофесіоналізму дільничних офіцерів поліції, гіпертрофованої владності, порушень законності та серйозних професійних прорахунків.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка програми психолого-педагогічної підготовки майбутніх дільничних офіцерів поліції.

Список використаної літератури

1. Андросюк В. П. Профессиональная психология в ОВД / В. П. Андросюк, Л. И. Казмиренко, В. С. Медведев. – Киев : КНАВС, 1995. – 111 с.
2. Ануфрієв М. І. Службова підготовка працівників органів внутрішніх справ : навч.-метод. посіб. / М. І. Ануфрієв. – Київ : РВВ МВС України, 2003. – 440 с.
3. Барко В. І. Використання активних форм навчання при підготовці персоналу органів внутрішніх справ / В. І. Барко // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 2003. – № 8. – С. 447–453.
4. Белик Я. Я. Психологическая саморегуляция в экстремальных условиях деятельности : научно-аналитический обзор / Я. Я. Белик. – Москва : Академия МВД СССР, 1988. – 147 с.
5. Костюкевич В. Сучасні аспекти психології управління : навч.-метод. посіб. / В. Костюкевич, О. Крохмальов, А. Кучер. – Київ : РВВ МВС України, 2003. – 115 с.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2017.

Закаблук М. В. Роль и значение психолого-педагогической подготовки в деятельности участкового офицера полиции

В статье раскрыты роль и значение психолого-педагогической подготовки участковых офицеров полиции. Выделены конкретные требования к специальной и психологической подготовке участкового офицера полиции; описаны наиболее эффективные психологические занятия по развитию профессионально значимых качеств участкового офицера полиции; рассмотрено содержание психологической и педагогической подготовки в деятельности участкового офицера полиции.

Ключевые слова: *участковый офицер полиции, профессионально значимые качества, психологическая подготовка, педагогическая подготовка.*

Zakabluk M. The Role and Importance of Psychological and Pedagogical Training in the District Police Officer Activities

This article is devoted to the disclosure of the role and importance of the psychological and pedagogical training of district police officers.

Highlighted specific requirements for special and psychological preparation of The content of the psychological and pedagogical training of district police officer.

Described the most effective psychological methods for professionally significant qualities of district police officers development.

Examined the content of the psychological and pedagogical training in district police officer's activity.

Uncovered the role and content of psychological and pedagogical training and as the features of such training in district police officer's activities

Listed professionally significant qualities of the district police officer in the preparation of staff in the preventive work such as – Moral qualities; cognitive qualities; communication qualities; personal qualities; motivational aspects of activities.

Significant role psychological and pedagogical training for professional work of district police officer is proved.

Defined district police officer`s professional thinking and its components that are important in the officers` activities.

The meaning of psychological and pedagogical training, professional – important qualities of law enforcement officers is grounded and brought its practical importance in the work of district police officer.

Key word: *district police officer, professionally significant qualities, psychological preparation, teaching preparation.*